

Boşnak Halk Masallarında Kadın Tipi: İdeal Anneden Üvey Anneye *The Female Type in Bosniak Folk Tales: From Ideal Mother to Stepmother*

GAMZE GÜRCENAN ESEN*

Öz

Sözlü edebiyat içerisinde gelişip günümüze kadar ulaşan masallar en sevilen edebî ürünlerden biridir. Masallar içinde bulunduğu toplumun kültürel değerlerini yansıtan birer ayna niteliğindedir. Masal kahramanları genellikle hayvanlar, olağanüstü varlıklar ya da insanlardır. Boşnak kültürünün korunması ve kuşaktan kuşağa aktarılması açısından masal türü önemsenmesi gereken bir edebî anlatıdır. Boşnak masalları, içerisinde her işi halleden küçük oğlan, evlatlık kızını ortadan kaldırmak için planlar yapan üvey anne, yol gösterici periler, olağanüstü gücüyle insanı bir hayvana dönüştürebilen kötü kalpli kayınvalide, cesur ve başarılı asker gibi pek çok farklı karakteri içerisinde barındırmaktadır. Kadınlar da masallarda ön plana çıkan tiplerden biridir. Öne çıkan kadın tiplerinin masalların oluşmasında oynadıkları rol, gösterdikleri eylem gereği olumlu ve olumsuz tipler olarak değerlendirilmiştir. Kavram olarak kötülük ile ilişkilendirilen davranışlar olumsuz kadın tiplerini oluşturmaktadır. Üvey anne, cadı, kurnaz, yalancı, kötü kalpli kayınvalide vb. tipler, söz konusu olumsuz tipler olarak öne çıkmaktadır. Yapılan iyiliklerle masal içerisinde kendine yer bulan kadın tipleri ise olumlu kadın tipleri olarak sınıflandırılmaktadır. Peri, ideal anne, akıllı kadın tipi de bu sınıflandırma içerisinde yer alan tiplerden bazılarıdır. Bu çalışmada Yusuf Ziya Sümbüllü ve Ceylan Ayazma'nın Boşnak Halk Masalları adlı kitabında yer alan masallardaki kadın tipleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Masal, kadın tipi, Boşnak masalları, olumlu, olumsuz.

Abstract

Fairy tales, which have developed in oral literature and reached the present day, are one of the most popular literary products. Fairy tales are a mirror reflecting the cultural values of the society they are in. Fairy tale heroes are usually animals, supernatural beings or humans. The fairy tale genre is a literary narrative that should be emphasized in terms of preserving Bosniak culture and transferring it from generation to generation. Bosniak fairy tales contain many different characters such as the little boy who does everything, the stepmother who plans to eliminate her adopted daughter, the guiding fairies, the evil mother-in-law who can turn a person into an animal with her extraordinary power, the brave and successful soldier. Women are also one of the prominent characters in fairy tales. The role of prominent female characters in the formation of fairy tales was evaluated as positive and negative characters due to their actions. Behaviors associated with evil as a concept constitute negative female types. Stepmother, witch, cunning, liar, evil mother-in-law, etc. stand out as the negative types in question. The types of women who find a place for themselves in the fairy tale with the favors they do are classified as positive female types. Fairy, ideal mother, wise woman type are some of the types included in this classification. In this study, the female types in the fairy tales in the book titled *Bosniak Folk Tales* by Yusuf Ziya Sümbüllü and Ceylan Ayazma were analyzed.

Keywords: Fairy tale, woman type, Bosniak folk tales, positive, negative.

* Dr. / Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Balkan Çalışmaları Ana Bilim Dalı, Edirne/TÜRKİYE, gamzeesen@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0218-3990

Giriş

Masallar halk edebiyatı ürünleri arasında önemli türlerin başında gelmektedir. Dünyanın birçok bölgesinde farklı araştırmalara konu olan masallar, olağanüstü özellikleri olan, ahlaka dayalı, söylendiği dönemin kültüründen izler barındırmaktadır. Toplumdan topluma, nesilden nesle aktarılan masalların kendine özgü başlangıç, bitiş ve geçiş formelleri mevcuttur. Kişiler büyüleyici ürünler olan masallar sayesinde gerçek hayatta yaşayamayacağı olağanüstü olayları, iyilikleri ve kötülükleri masal dünyasında yaşarlar (Karakuş-Deniz, 2019, s. 1667).

Masal, birçok araştırmacı tarafından tanımlanmıştır. Saim Sakaoğlu'na (2002, s. 4) göre masal *“kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türü”*dür.

Serdar Deniz Özdemir (2022, s. 5), ise *“Kolektif bilinç dışının ürünü olup, millî ve beynelmîlel motiflere sahip olan masal; gerçek yaşamda var olan durumların, olağanüstü varlıklar ve olağanüstü olaylar etrafında, sembolik bir dil ile masal anası-masal atası denilen özel anlatıcılar tarafından nesir şeklinde anlatılarak, eğlendirmeyi ve içinden ders çıkarmayı amaçlayan; içerisinde formel adı verilen çeşitli kalıp ifadelerin yer aldığı, inandırıcılık kaygısı gütmeyen sözlü anlatım türüdür.”* şeklinde tanımlamıştır.

Masalı konu alan çalışmalarda, masal üzerine farklı tanımların yapıldığı görülmüştür. Ortaya koyulan tanımlamalarda ortak noktanın ise gerçek olmayan bir dünyada hayalî kişilerle biçimlendirilmiş bir dünyaya sahip olmasıdır. Masallar kurmaca bir dünya olmasına karşın insana dair yaşamsal öğeleri içerisinde barındıran ürünlerdir. Pek çok kültürel unsuru içeriğinde barındıran masallar, ait oldukları toplumun özelliklerini, bilinçaltını derinlemesine yansıtarak, toplumsal yapının çözümlenmesinde önemli ipuçları sunmaktadır (Yeniasır vd., 2021, s. 83).

Masallar kültürlerin taşındığı ve korunduğu ürünler olmasından dolayı, kültürle olan ilişkisi bilimsel olarak araştırmacıların dikkatini çekmektedir. Bu bağlamda farklı bakış açılarıyla birlikte pek çok araştırmacı çalışmalar yapmaktadır. Bu anlamda yapılan araştırmalardan biri de masallarda tip konusudur.

Tip, masalların sınıflandırılması adına önem teşkil eden bir terimdir. Masallarda çeşitli şekillerde tipleri görmek mümkündür. Genel olarak iyiliği ve kötülüğü temsil ederler. Kadınlar masallarda önemli bir yere sahip olan bazen olumlu bazen olumsuz şekilde karşımıza çıkıp masallara yön vermektedirler. Pertev Naili Boratav, kadın tiplerinin sağduyulu, uysal, çalışkan, iyi yürekli, doğru ve güzel olduğunu ve başrollerin genellikle kadınlara verildiğini belirtmiştir. Bu kadınlar kendi cinsleri tarafından olumsuz tavır sergileyen üvey anne, kıskanç abla, kuma, fesat komşu kızı gibi tiplerin zulmüne uğradıkları tespitinde

bulunmuştur. Bunların dışında masallarda vefalı, cesur, umutlu, yumuşak başlı, iradeli, içli, iyimser, gamsız tipler olduğu da Boratav tarafından ifade edilmiştir (Boratav, 2007, s. 19-20).

Bu çalışmada Yusuf Ziya Sümbüllü ve Ceylan Ayazma'nın *Boşnak Halk Masalları* (2010) adlı kitabındaki kadın tipler belirlenip değerlendirilecektir. Ele alınan masallar tip açısından değerlendirildiğinde zengin bir yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Çalışmaya dâhil edilen masallarda kadın karakterler, gerçekleştirdikleri eylemlere ve masalın olay örgüsüne olan etkilerine göre olumlu ve olumsuz kadın tipleri olarak kendi içerisinde ayrılmıştır. Olumlu kadın tipleri: İdeal Anne Tipi, İyi Kalpli Kadın Tipi, Akıllı Kadın Tipi, Peri Kızı Kadın Tipi, Cesur Kadın Tipi, Dev Kadın Tipi olarak sınıflandırılmıştır. Olum-suz kadın tipleri ise, Üvey Anne Tipi, Kötü Kalpli Kayın Valide Tipi, Kötü Eş Tipi, Kurnaz Kadın Tipi, Yalancı Kadın Tipi, Cadı Kadın Tipi, Dev Kadın Tipi, Düşüncesiz Kadın Tipi olarak belirlenmiştir. Aynı masalda birden fazla kadın tipinin yer aldığı da gözlemlenmiştir. Bu çalışmada “Hizmetçi Kız”, Kral ile Bülbül”, “Üvey Anne”, “Ağanın Kızı”, “Altın Küpü”, “Bir Gram Dil”, “İyiliğin Bedeli”, “İki Kardeş ve Peri”, “İvica ve Marica”, “Üvey Anne”, “Sihirli Yüzük”, “Mara”, İgman Aliya”, “Kızın Duası”, “Altın Küpü”, “Kraliçenin Sonu”, “Kuğu Kızı”, “Sihirli Çanak”, “Çarın Üç Oğlu”, “Dünya Güzeli”, “Üvey Anne”, “Dev Anası”, “Sihirli Çakmak”, “Üvey Anne”, “Mladiç ve Dev”, “Sabır Taşı”, “Kralın Cezası” ve “Hizmetçi Kız” başlıklı masallar incelenmiştir.

1. Boşnak Masalları Hakkında

Boşnaklar zengin bir sözlü kültüre sahiptirler. Masallar da bu sözlü kültür içerisinde kendine önemli derecede yer bulan ürünler arasındadır. Toplumun tarihini, kültürünü ve sosyal hayatını yansıtan masallar, değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasında aktif rol oynamaktadır.

Masallar tüm dünyada sözlü kültür içerisinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Eğitici, ders verici nitelikte olan bu sözlü edebî ürünlerde iyilikler ödüllendirilir, kötülükler ise cezasız kalmaz. Masallara ait kalıplaşmış özellikler evrensel niteliktedir. Fakat bu edebî ürünler kalıplaşmış evrensel niteliklerin beraberinde ait oldukları yerel kültürün özelliklerini de bünyesinde barındırır (Arıcı, 2004, s. 167). Boşnak masallarında da evrensel masallarda var olan motiflerin mevcut olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra komşu ve akraba oldukları Slavların sözlü ürünleri ile de benzerlik göstermektedir. Fakat Bosna Hersek'te Müslüman halk tarafından kayda geçen sözlü ürünler, hem evrensel motifleri hem de Türk ve İslam geleneklerini içerisinde barındırmaktadır (Aksoy, 2022, s. 361-417).

Boşnak masalları uzun yıllardan beri araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Boşnak masalları ile ilgili örneklere Nikola Tordinac'ın 1883 yılında yayımladığı *Hrvatske narodne pjesme i pripoviedke iz Bosne (Bosna'dan Hırvat Halk Şarkıları ve Anlatıları)* ve Vuk Vrčević'in 1868 yılında yayımlamış olduğu *Srpske narodne pripovetke, kratke i šaljive (Sırp Halk Anlatıları ve Fıkraları)* adlı çalışmalarda rastlanmaktadır (Aksoy, 2022, s. 361-417).

Tematik açıdan zengin bir yapıya sahip olan Boşnak masallarının tip ve motif çeşitliliği bakımından da güçlü olması dikkat çekicidir. Boşnak halk edebiyatı içerisinde olağanüstü masallara sıklıkla rastlamak mümkündür. Bu masallarda, ana kahramanın olağanüstü bir nesneyi alması ya da bir perinin kahkahasıyla engelleri aşması söz konusu iken, zalim, acımasız üvey annenin ise farklı bir nesneye dönüşerek cezalandırılması ya da cadının yaptığı kötülükler sonucu feryat figan ile can verdiği görülmektedir. Boşnak masallarında hayvanların insanlarla iletişim kurmasına da zaman zaman rastlanmaktadır. Güvercin, köpek, horoz, kedi gibi hayvanların insanlarla olan diyalogları göze çarpmaktadır. İnsanlara ait olan kurnazlık, aptallık, düşmanlık, sadakat gibi karakteristik özellikler hayvanlara atfedilmiştir.

Başlangıç, geçiş ve bitişlerde kullanılan ifadeler formel olarak tanımlanmaktadır. Formeller masalların belirli kısımlarında bulunan ve belirli görevleri olan kalıplaşmış sözlerdir (Sakaoğlu-Şimşek, 2023, s. 9). Boşnak masallarında sıklıkla karşılaşılan başlangıç formelleri “çok eski zamanlarda, çok uzun yıllar önce, evvel zaman içinde” şeklindedir. Geçiş formelleri, “günler günleri kovalamış ve vakit tamam olmuş, az gitmiş uz gitmiş, aylar ayları yıllar yılları kovalamış” vb. olarak karşımıza çıkmaktadır. Bitiş formeli olarak karşılaşılan kalıplar ise, “mutlu bir hayat sürmüşler, herkes mutlu olmuş, mutluluğa ulaşmışlar, mutlu bir şekilde yaşamaya devam ediyorlar”dır.

1.1. Boşnak Halk Masallarında Olumlu Kadın Tipleri

Boşnak halk masalları şahıs kadrosu bakımından oldukça zengindir. Birden fazla karakter farklı niteliklerle karşımıza çıkmaktadır. Sıklıkla rastlanan kadın tipleri *üvey anne*, *peri*, *cadı*, *dev* gibi birbirinden farklı tiplerdir. Masal karakterleri üstlendikleri roller aracılığıyla toplumsal değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli rol oynamaktadır. Bu kapsamda olumlu ve olumsuz tipler ortaya çıkmaktadır. Olumlu tipler karakteristik özellik olarak genellikle dürüst, akıllı, fedakârdırlar. İncelenen Boşnak masallarındaki olumlu kadın tipleri İdeal Anne Tipi, İyi Kalpli Kadın Tipi, Akıllı Kadın Tipi, Peri Kızı Kadın Tipi, Cesur Kadın Tipi, Dev Kadın Tipi olarak sınıflandırılmıştır.

1.1.1. İdeal Anne Tipi

Toplumsal hayatın en önemli üyesi olan anne bir ailenin kurucusu konumunda bulunur. Sosyal hayatta da kültürel yapıda da annelik hep kutsaldır. Annelik toplum içerisindeki öneminden dolayı masal, hikâye, roman gibi edebî ürünlerde büyük ölçüde yer almaktadır. Masallarda, nine, dev anası, büyükanne, sütanne, vaftiz annesi gibi motifler doğurganlığı olması sebebi ile doğanın başlangıcını simgelemektedir (Ateş, 1996, s. 246). İdeal anne tipi; çocuk olan masal kahramanın öz annesi olup fedakârlık, özveri, iyi niyet, iyi bakım gibi özellikleri taşıyan tiptir (Odaman, 2020, s. 52). Boşnak halk masalları içerisinde ideal anne olarak sınıflandırılan bölümde yer alan *Mara* adlı masalda, kızı için çare bulmaya çalışan bir annenin fedakâr, korumacı ve destekleyici özelliği vurgulanmaktadır.

Mara adlı masalda, masalın ana kahramanı olan Mara, kız arkadaşları ile birlikte bir çukurun yanında yünden iplik yaparlar. Yaşlı bir adam kızlara çukura düşmemelerini eğer düşerlerse annelerinin ineğe dönüşeceğini söyler. Mara bu çukura düşer ve annesi ineğe dönüşür. Bunun üzerine babası başka biriyle evlenir. Eve gelen üvey anne Mara'ya çok kötü davranır ve ona bir oda dolusu yün verir. Ondan bu yünleri 40 gün içinde iplik haline getirmesini ister. Mara üzülerek ağlamaya başlar. Kızının ağlamasına dayanamayan anne ineğe dönüşmesine rağmen dile gelir. Kızına üzülmemesini ve bu durumu halledeceğini söyler. 40 günlük işi bir günde bitirir. Durumun farkına varan üvey anne, eşini kandırarak ineğin kesilmesi için onu ikna eder. Mara bu durumu hemen annesine anlatır. Annesi de kesilmesi halinde kesinlikle etini yememesini, çıkan kemikleri de evin arkasında duran taşın altına koymasını ve bir şey isterse kemiklerin yanına gitmesini söyler. İnek kesildikten sonra Mara kemikleri annesinin söylediği yere koyar. Günlerden bir gün üvey anne ve kızı düğüne gider Mara'yı ise işleri yapmak üzere evde bırakırlar. Mara da kemiklerin yanına gider ve aniden bir sandık ve iki güvercin ortaya çıkar. Bu sayede Mara güzel giyinerek düğüne gider ve düğüne katılan prens Mara'ya âşık olur. Daha sonra prens üvey anne ve kızını idam ettirerek Mara ile evlenir (s. 56-58).

Bu masaldan hareketle öz annelerin şartlar ne kadar zor olsa da evlatları için fedakârlık yaptığı, onları zor zamanlarında yalnız bırakmadığı betimlenmektedir. Bu bağlamda anneliğin kutsallığı da vurgulanmaktadır.

1.1.2. İyi Kalpli Kadın Tipi

Masallarda iyi kalpli kahramanların diğer kahramanlara yakınlık gösterdiği, yardım ettiği ve merhamet gösterdiği görülmektedir. İyi kalpli tipinin adlandırılmasında öne çıkan davranışlar merhamet, iyi düşünce, yardım etme gibi eylemlerdir.

Çalışmaya dâhil edilen *Hizmetçi Kız* başlıklı masalda iyi kalpli kızın sezgisel gücü sayesinde bazı olayları öngörmesi, bu doğrultuda hareket etmesi

ve bu sayede tepkilerini hislerine göre verme durumu söz konusudur. *Hizmetçi Kız* adlı masalda eski zamanlarda ülkede biri hayırsız ve kötü olan diğeri ise iyi ve dürüst iki prens yaşar. Bu iki prensin kız kardeşleri ve onunla birlikte yaşayan hizmetçisi vardır. Hizmetçi kız iyi niyetli, temiz kalplidir. Hayırsız olan prens dermansız bir hastalığa yakalanır. Ölüm zamanı geldiğinde hizmetçi kız, temiz kalpli olmasından dolayı prensin canını alacak olan Azrail'i görüp üzülür. Prens ölümünün ardından hiç kimse prensin arkasından ağlamaz. Sadece hizmetçi kız ağlar. Hizmetçi kızın ağlamasının nedeni ise Azrail'in prensin canını ne şekilde aldığını görmesinden dolayı korkmasıdır. Hayırsız prensin ölümünün 40. gününde iyi kalpli prens de hastalanır. Bu kez herkes ağlarken hizmetçi kız ağlamayıp gülümser. Çünkü iyi kalpli prensin ölümünün güzel şekilde gerçekleştiği görür. Prenslerin kız kardeşi ise herkes ağlarken hizmetçi kızın gülmesine kızarak oradakilerle beraber hizmetçi kızı kaynayan suya atarlar. Hizmetçi kız beyaz güvercine dönüşür ve olan biten her şeyi anlatarak pencereden uçup gider (s. 193-196).

Masallarda, iyiliğin ve saflığın karşılığının ödül ile alındığı görülmektedir. Masumiyet ve iyi niyetin dua ederek manevi güç ile karşılık bulması masallarda vurgulanarak fiziksel olarak etkili sonuç alınması söz konusudur. Bu durum masallarda ahlaki değerlerin gücünün etkisini işaret etmektedir. *Kızın Duası* adlı masalda bu durum gözlemlenmektedir.

Bu masalda; köyde yaşayan yoksul bir aile vardır. Ailenin kızı, hasta annesine ve babasına çok iyi şekilde bakar ve bu zorlu hayattan şikâyet etmez. Tek dileği annesinin ve babasının sağlığına kavuşmasıdır. Bir gün çeşmeye su almaya gittiğinde yine annesi ve babası için dua eder. O anda köye gelen hekim ile karşılaşır. Bu hekim annesini ve babasını tedavi edip sağlığına kavuşturur ve bu kız ile evlenir. Kız iyiliğinin ve saflığının karşılığını görür (s.78-79).

Masallarda iyi kalpli kadınlar zaman zaman doğaüstü güçleri kullanarak iyilere ve yoksullara yardım ederler. *Sihirli Çanak* masalında, anne ve kız birlikte yoksulluk içinde yaşar. Kız bir gün ormana gider orada bir kadınla karşılaşır. Bu kadın, kızın yoksul olduğunu öğrenir ve kıza bir çanak verir. Çanağın sihirli olduğunu, içinde pişirdiklerinin dur diyene kadar çoğalacağını söyler. Bunu söyledikten sonra da çanağı durdurmak için söylemesi gereken sihirli kelimeyi de söylemeyi unutmaz. Annesi çanağa çikolata koyar ve bu çikolata evin dışına kadar dolup taşar. Kız sihirli kelimeyi söyler böylece çikolata akışı durur. Anne kız kimseye muhtaç olmadan çanakla birlikte yaşarlar (s. 92). Masalda kadın dayanışması ön plandadır. Ayrıca kızın çanağı aldıktan sonra onu doğru zaman da bilinçli olarak kullanması da dikkat çekici bir durumdur.

Boşnak masallarında yaşlı kadınlar genel itibari ile yoksul ya da hor görülen karakterlere iyilik yapıp yardım ederek ana karakterin yaşamının olumlu yönde

etkilerler. Bu durum dayanışmayı, karşılıksız yapılan iyiliği ve yardımseverliği vurgulamaktadır.

Sihirli Çakmak adlı masalda askerliğini bitiren bir oğlanın eve dönerken karşısına yaşlı bir kadın çıkar. Bu kadın oğlanın haline üzüldür ve ona yardım etmek ister. Oğlana ağacın yanındaki oyuktan aşağı inmesini söyler. Aşağı indikten sonra karşısına çıkan kapıyı anahtarla açmasını ve karşılaştığı köpekten korkmamasını, odadaki çekmecelerde bulunan altın ve gümüşleri heybesine doldurmasını ister. Bunların haricinde bir de çakmağını almasını söyler. Oğlan yaşlı kadının söylediklerini yapar. Kadın oğlana verdiği paraların yetip yetmeyeceğini sorar. Oğlan teşekkür eder fakat çakmağı da kadından ister. Çakmağı da aldıktan sonra yaşlı kadın ve çocuk ayrılır. Oğlan bütün parasını kumarhane de harcar. Aklına çakmağı gelir. Çakmağı üç kez çaktığında odadaki köpek karşısına çıkar. Köpekten altın ve paraları ister. Köpek bu isteği yerine getirir. Oğlan bu kez paralarla iş kurup ev yapar. Günlerden bir gün rüyasında çarın kızını görür. Yeniden çakmağı çakan oğlanın karşısına köpek gelir ve rüyayı ona anlatır. Köpek bu kızı oğlanın yanına getirir. Oğlan kızı öper. Üç gece bu tekrarlanır. Daha sonra çar durumu anlayınca oğlanı zindana atar. İdam edileceği sırada çakmağını üç kez çakar üç köpek yeniden ortaya çıkar. Oğlan çara olup biteni anlatır ve çarın kızı ile evlenir (s. 118-121).

Boşnak masallarında iyi niyeti kullanılarak sınanan, zorluklarla mücadele etmeye mecbur bırakılan kadın tipler de mevcuttur.

Üvey Anne olarak adlandırılan masalda Ömer adında bir adam, eşi ve iyi niyetli kızı Fatima ile birlikte yaşar. Fatima bir kadından ders alır. Bu kadın aslında kötü kalpli bir cadıdır. Cadı kadın iyi kalpli Fatima'yı kandırarak annesini öldürmesi için ikna eder. Fatima'nın babası ile evlenen cadı kadının diğer amacı ise Fatima'nın ölmesidir. Eşi olan Ömer'i kandırır. Kızını alarak ormana giden baba kızını orada bırakıp uzaklaşır. Fatima evinin yolunu bulmaya çalışırken bir şatoya rastlar. Şatoya giren kız kadın elbisesi hariç her şeyin evde mevcut olduğunu görür. Etrafı derleyip toplayan Fatima bir köşeye saklanır. Akşam şatoya gelen 9 kardeş şatonun içerisinde toplandığını görünce şaşırırlar. Eğer bunu yapan erkek ise kardeşimiz, kadın ise bacımızdır diye seslenirler. Fatima saklandığı yerden çıkar ve burada yaşamaya başlar. Kötü kalpli cadı Fatima'nın ölmediğini duyar ve onu öldürmek için plan kurar. Cadı üvey anne başka bir kadın bularak ona yüzük verir ve bu yüzüğü Fatima'ya ulaştırmasını söyler. Fatima kadının getirdiği yüzüğü takar ve ölü gibi yere yığılır. 9 kardeş şatoya geldiklerinde Fatima'nın öldüğünü düşünürler. Fatima'yı gömmek üzereyken parmağındaki yüzüğü çıkartırlar ve Fatima canlanır. Cadı üvey anne, Fatima'nın ölmediğini duyar bu kez başka bir kadına gider. Kadın üvey annenin verdiği elmayı Fatima'ya verir ve iyi niyetli kız elmayı yer ve yeniden ölü gibi yere yığılır. Şatoya gelen 9 kardeş yeniden Fatima'nın öldüğünü düşünerek

defnetmek için bir taşın üzerine yatırıp gerekli olan şeyleri temin etmek amacıyla yanından ayrılırlar. O sırada şatonun yanında geçen delikanlı genç Fatima'yı görür. Fatima'nın ağzındaki elmayı çıkarır ve genç kız canlanır. Delikanlı ve Fatima birbirlerini beğenip evlenirler. Cadı kadın Fatima'nın yine ölmediğini duyunca bu kez kendisi öldürmeye karar verir. Cadı, Fatima'nın evine gelir. Fatima kendisine ikramlarda bulunur. Kötü niyetli cadı bir şekilde Fatima'nın başına bir iğne batırır ve saf kalpli genç kız kuşa dönüşür. Fatima'nın kıyafetlerini giyen cadı onun yerine geçerek genç kadının eşini kandırır. Kuşa dönüşen iyi niyetli kadın hergün evinin yanındaki ağaca konar. Evde çalışan hizmetçi kadın kuşu eve alır. Cadı kadın bu kuşun Fatima olduğunu bildiğinden dolayı kocasına hastalandığını ve iyileşmesinin tek çaresinin bu kuşun eti olduğunu söyler. Adam kuşu keseceği esnada eline iğne batar. İğneyi çıkardığı anda Fatima hemen eski haline dönüşür. Bu durum üzerine Fatima'nın eşi cadı kadını öldürür. Fatima eşi ve çocuğu mutlu bir yaşam sürer (s. 122-127). Bu masal iyi kalpli kadın tipi özelliklerinin yanı sıra, cadı kadın tipine ait unsurları da içermektedir. Bu bağlamda masal cadı kadın tipi başlığı altında da değerlendirilmiştir.

Üvey Anne adlı masalda annesi vefat eden kızın babası yeniden evlenir ve bir kızları olur. Üvey anne sürekli olarak öz kızını el üstünde tutar. Üvey kızını hiç sevmez kurtulmak için planlar yapar. Evin yakınlarında bulunan değirmene mısır öğütmeye yollar. İyi kalpli kız değirmene giderken kedi köpek ve horozu da alır. Yolda yiyeceklerini hayvanlar ile paylaşır. Değirmende mısırın öğütülmesini beklerken dışarıdan bir kadın sesi gelir. Kız, hayvanların yardımı sayesinde kadına doğru cevap verir. Bu sayede başından aşağı altınlar dökülür. Eve altınlarla geri döner. Üvey anne bunun üzerine kendi kızını değirmene yollar fakat kendi kızı hayvanlarla yemeğini paylaşmaz ve hayvanlar da ona yardım etmezler. Dışarıdan gelen kadın üvey annenin kızını öldürür (s.109-110). *Üvey Anne* adlı masal iyiliğin her zaman bir karşılığının olduğu, iyilik yapanın karşılığını aldığını göstermektedir. Bu masaldaki iyi kalpli kız karşılık beklemeden bir yardımda bulunur. Bu davranışı gerçek iyilik olarak adlandırabiliriz. Masal karşılık beklemeden yapılan iyiliğin önemini vurgulamaktadır.

1.1.3. Akıllı Kadın Tipi

Akıllı kadın tipleri karşılaştıkları problemlere kısa sürede çözüm üreten, bu çözümleri uygulamaya koyarak sorunlardan kurtulan karakterlerdir. Boşnak halk masallarını incelediğimizde akıllı kadın tipi olarak sınıflandırılan masallarda yer alan karakterlerin özelliklerinden biri erkeklere yol göstermeleridir. *Bir Gram Dil* masalı buna örnektir.

Bir Gram Dil başlıklı masalda kadının zekâsını kullanması sayesinde eşinin düştüğü zor durumdan kurtulması ve karşı tarafı alt ederek aynı zamanda eşine de ders verdiği açıkça görülmektedir. Bu masalda Saraybosna'da yaşayan bir

ailenin üç çocuğu vardır. En büyük çocukları olan Ömer işsiz güçsüz gezen biridir. Anne ve babanın vefatının ardından da bu hayatına devam eder. Evlenmeye karar veren Ömer, Meyre adlı kıza evlenmek istediğini söyler. Meyre ise buna karşılık olarak on beş kese altın getir sana eş olurum diye cevap verir. Ömer arkadaşı İsakar'dan beş yıl sonra ödemek şartıyla borç ister. Ancak İsakar bu altının kadı önünde kayıt altına alınması gerektiğini ifade eder. Eğer borcunu ödemezse dilinin bir gram kesileceğini söyler. Borcu alan Ömer Meyre ile evlenir ve çok güzel günler geçirirler. Ödeme günü yaklaşınca Meyre olup biteni öğrenir ve durumun ciddiyetini anlar. Bunun üzerine Meyre kadı efendiye gider ve durumu anlatır. Eğer kadının yerine geçerse sorunun çözüleceğini dile getirir. Kadı da bunu kabul eder. Borç günü geldiğinde Ömer ve arkadaşı kadının yanına gider. Meyre ise kadı kılığına girerek onları bekler. Ömer ve İsakar kadının yanına geldiklerinde kadı kılığına giren Meyre eşini kurtarmak için Ömer'in dilinin kesilmesinin uygun olduğunu fakat bir gramdan fazla kesilirse de İsakar'ın da elinin kesileceğini söyler. Bu durum üzerine İsakar alacağı paradan vazgeçer. Bu durum sonrasında Ömer akıllanır ve eşi ile mutlu hayat sürmeye başlarlar (s. 48-49). Akıllı kadın tipi başlığı altında yer alan bu masalda kadının aklını kullanarak çözüm odaklı hareket etmesi dikkat çekmektedir. Yaptığı davranış ile hem eşini kurtarır hem de ona ders verir. Kadının aklı ve adalet duygusu harmanlanarak masala eğitici bir boyut kazandırır.

Çalışmaya dâhil edilen masallarda akıllı kadın tipi içerisinde belirlenen, aklını kullanarak kendisi kurtaran kadın tiplerine de rastlanmıştır. *Kuşu Kızı* adlı masal bu duruma örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadın aklının ön planda tutulduğu, mantık çerçevesinde ilerleyerek karşısındakini kişiyi aklı sayesinde kandırarak özgürlüğüne kavuşmaktadır. Masalın olay örgüsü şu şekilde gerçekleşmektedir. Genç bir adam göle dolaşmaya gider ve gölde üç kuğu görür. Bu kuğular çok güzel kızlara dönüşür ve adam en küçük olanına âşık olur. Aklında hep o kız vardır. Annesi oğluna göle gidip kızlar yüzerken üçüncünün elbiselerini almasını ve bu sayede istediği her şeyi yaptırabileceğini söyler. Oğlan annesinin söylediğini yapar ve kuğu kız kendisiyle evlenmek zorunda kalır. Evliliklerini üzerinden yedi yıl geçmiştir. Kuğu kız bir akıllılık yaparak evlenmeden önceki elbiselerini denemek istediğini eşine söyler. Oğlan eşinin istediğini kabul eder. Kız elbiselerine değer değmez kuğu kuşuna dönüşür ve pencereden uçup gider (s.90-91).

1.1.4. Peri Kızı Kadın Tipi

Periler olağanüstü güce sahip, güzel varlıklardır. Murat Uraz, “*Türk Mitolojileri*” adlı eserinde Mitolojilere göre; perilerin ve meleklerin bulundukları yer; gökler âlemi ve dünya üzeri olduğunu belirtir (Uraz, 1994, s. 110).

Masallarda yer alan periler genel olarak masal kahramanına yardım eden olumlu tiplerdir.

İyiliğin Bedeli adlı masalda Ahmet adlı hasta ve fakir bir adam vardır. Hastalığı ilerleyen Ahmet'in tedavi olması için büyük şehre gitmesi gerekir. Bunun üzerine komşular Ahmet'i büyük şehre yollar. Ahmet burada iyileşir. Eve dönüş yolunda yaşlı bir kadınla karşılaşır. Odun toplayan kadına yardım eder. Bu kadın aslında peridir. Ahmet hakkında her şeyi öğrendikten sonra, Ahmet'in ne isteği varsa yerine getireceğini söyler. Ormanın nehirle birleştiği yerde bir ağaç olduğunu ve bu ağacın altındaki çantayı almasını söyler. Ahmet ağacın altında bulunan çantayı gördüğünde şaşırır ve çantayı alıp evine döner. Evine geldiğinde çantayı açar ve içerisinde çok fazla para olduğunu görür. Ahmet evlenir ve hem sağlıklı hem de zengin bir hayat sürer (s. 31-32).

İncelediğimiz bu masalda, yardımcı karakter olan peri tipinin yardımsever birine karşılık olarak doğaüstü güçlerini kullanarak yardım etmesi söz konusudur.

İki Kardeş ve Peri masalında üvey anneleri tarafından öldürülmek üzere kuyuya indirilip terk edilen çocukların peri tarafından kurtarılması konu edilir. Üvey annelerinin kuyuya saldırdığı çocuklar çıkış yolu ararken bir odaya girer bu odada karşılarına çok güzel bir kadın çıkar. Çocuklar başlarına geleni periye anlatırlar. Duyduklarının ardından sinirlenen peri çocukları kuyudan çıkarır. Eve götürür. Babaları çocukları görünce çok mutlu olur ve her şeyi öğrenir. Üvey anne peri tarafından köpeğe dönüştürülür. Adam köpeğe dönüşen üvey anneyi evden atar. Adam ve çocuklar ölünceye dek mutlu yaşarlar (s. 39-40).

Dünya Güzeli, adlı masalda, çok güzel bir kız vardır. Bir ülkenin prensi bu kızla evlenmek ister. Uzun bir süre güzel kızı arayan genç prensin yolu bir şehirde bir hana düşer. Handa bulunan yaşlılara aradığı genç kızdan bahseder. Yaşlılar bu kızın evinin yolunu genç delikanlıya söylerler. Fakat bu yol üzerinde bulunan ejderhanın herkesi yuttuğundan bahsederler. Ejderhayı atlatmanın tek bir çözümü vardır. Yol üzerinde bulunan tepeden geçerken gölden çıkan ejderhayı gördüğünde üç kez Vriska diye bağırmaktır. Vriska bir peridir. İsmi duyduğu anda kahkaha atmaya başlar ve bir süreliğine ejderhanın gözleri kör olur. Prens yaşlılardan duyduklarını uygular. Üç kez Vriska diyerek peri ismini duyduğu için mutluluktan kahkaha atmaya başlar. Genç prenste gölü geçerek kızın yaşadığı eve ulaşır (s. 106-108).

İncelenen *İki Kardeş ve Peri* ve *Dünya Güzeli* masallarında periler karşılık beklemeden güçlerini kullanarak masal kahramanlarına yol göstererek onların mutlu bir hayat sürmelerine vesile olurlar.

Boşnak masallarında, peri ile evlenen kahramanlarda mevcuttur. *Kralın Cezası* adlı masalda, masal kahramanının güzel kalbi, sabrı ve cesaretli tavırları sonucunda karşılaştığı peri kızı ile evlenir.

Kralın Cezası masalında, eski zamanlarda bir ülkede kral ve kraliçe vardır. Kral sık sık savaşa gider ve zaferle döner. Bir gün beklenmedik bir anda düşman askerleri ülkeye saldırırlar. Baş ağırları olduğundan dolayı savaşa katılamayacak olan kral, çok güvendiği askeri savaşa yollar. Bu asker de savaştan başarı ile döner. Kral ve askeri bir gün ormana giderler. Kral avlanırken askeri de odun toplar. Asker ağacın üstünde bir çocuğun uyuduğunu ve güneşin altında sıcaktan perişan olduğunu görür. Bunun üzerine boyun bağıını çıkararak çocuğa gölgelik yapar. Çocuğun annesi bir peridir. Peri, askere çocuğuna yaptığı iyilikten dolayı bir kılıç verir. Askere olağanüstü bir güç verdiğini ve kraldan bir at istemesini söyler. Olağanüstü gücü sayesinde bileğinin yere gelmeyeceğini dile getirir. Asker, bu olaydan sonra girdiği savaşlarda galibiyet kazanır. Asker, krala bunu yapanın bir peri olduğunu ve ziyaret etmesinin iyi olacağından bahseder. Kral eşini de alarak periye gider. Peri, kralı ve eşini misafir eder. Kral ve eşi evlerine geri dönmeden önce peri saraya ulaşır. Saraya giderken yanında bir de güzel kız götürür. Perinin amacı asker ve kral arasındaki dostluğu imtihan etmektir. Dünya güzeli kız ve asker birbirlerinden görür görmez hoşlanırlar ve akıllarından evlilik geçer. Asker bu durumdan krala bahseder fakat kral buna sıcak bakmaz ve askeri kovar. Çünkü kral bu güzel kızın kendisine kalmasını ister. Perinin askere vermiş olduğu kılıcın gücüyle asker hem kralı hem de eşini öldürür ve kızı kendine eş olarak alır. Bu durum üzerine perinin yanına giderler. Asker her şeyi periye anlatır. Peri, askerin eşinin akrabası olduğunu söyler. Yani asker bir peri ile evlenir. Peri, askere ve eşine sihirli bir kanat verir. Bu kanat ise onları tüm sıkıntılardan korumak içindir. Asker ve eşi mutlu bir şekilde yaşamaya devam eder (s.165-168). İncelenen bu masalda peri iyiliği ödüllendiren, kötülüğü ise cezasız bırakmayan kadın tipi olarak karşımıza çıkmaktadır. Masaldaki peri karşılıksız yapılan iyiliğin sonucunda bir gün fazlasıyla iyilik olarak geri döndüğünü imasında bulunur.

1.1.5. Cesur Kadın Tipi

Masallarda cesur tipler genel olarak kendi kararlarını kendileri verebilen karakterlerdir (Yalçınkaya, 2019, s. 189). Zorlu durumlarda inisiyatif kullanarak kahramanca hareket etmektedirler. Boşnak masallarında *Ağanın Kızı* masalında rastlanan cesur kadın tipi de babası için savaşa gitmeyi, ölmeyi ve öldürmeyi göze alan eylemler gösteren bir karakterdir. Somut bir örnek olarak karşımıza çıkan bu masalda karakterin sadece ailesi için değil aynı zamanda toplum içerisinde, erkek kahramanlarla ilintili olan görevlerde bulunması kadın karakterleri öne çıkaran eylemdir. Bu masaldan hareketle kadınların mücadelesi, fedakâr, sorumluluk sahibi, kararlı olduğu mesajını verir.

Ağanın Kızı adlı masalda Bosna'nın Krajina bölgesinde bir ağa ve kızı vardır. Ağa gençliğinde kahraman bir askerdir. Sultan, yaşına bakılmaksızın

bölgede bulunan tüm erkeklerin orduya katılmaları için ferman gönderir. 70 yaşında olan ağa gidecek durumda değildir. Bunun üzerine ağanın kızı babasının yerine erkek kılığına girerek askere gider. Atına binerek yola çıkan kız geceyi geçirmek için bir konağa yaklaşır. Karşısına bir adam çıkar ve kızın yolundan çekilmez. Kız da kılıcını çeker ve bunun üzerine o adamın babası olduğunu anlar. Babası kızının nasıl bir asker olduğunu görmek istediğinden karşısına çıkmıştır. Yoluna devam eden kız bir konakta kalmaya karar verir ve yine karşısına babası çıkar. Babasını gitmesi ve bir daha karşısına çıkmaması konusunda uyarır. Uzun yol aldıktan sonra kız yeniden bir konakta dinlenmeye çekilir. Ertesi gün yola çıkmak üzereyken tellal sultanın emri üzerine şehirde bulunan hiç kimsenin şehri terk etmemesi gerektiğini söyler. Konak sahibinin oğlu aslında bu askerine erkek olmadığını kız olduğunu ve cesaretine hayran kaldığından dolayı konak sahibi olan babasına bu isteğini iletir. Konak sahibi adam oğluna kızı denemesini kız ya da erkek olduğunu ancak öyle anlayabileceğini söyler. Yaptıkları deneme sonucu, kızın erkek görünümlü bir kız olduğu anlaşılır (s. 180-189).

1.1.6. Dev Kadın Tipi

Halk anlatılarında, masal ve efsane özelinde olağanüstü kahramanlara daha çok yer verildiği bilinmektedir. Okuyucunun veya dinleyicinin ilgi odağını toplamak için büyük cüsseleri, kurnazlıkları, olağanüstü güçleri ile abartılı bir şekilde anlatıldığı görülmektedir. Bu kahramanlardan biri de devlerdir (Yılmaz, 2022, s. 164). Boşnak halk masalları dünyasında dişi devlerin masalın ana kahramanına merhamet gösterip iyi huylu olduğu ve yardım ettiği görülmektedir. Yardımsever bir dev anasının ana kahramana yol gösterip, rehberlik ettiğine *Çarın Üç Oğlu* adlı masalda rastlamaktayız.

Çarın Üç Oğlu başlıklı masalda, çarın üç oğlu vardır. Hastalandığında oğullarını yanına çağırır ve kurtuluşunun devler ülkesinde yaşayan bir kıza ait olan bülbül olduğunu söyler. Yola düşen üç oğlandan küçük olan yolda dev anası ile karşılaşır. Oğlan dev anasına selam verir bundan dolayı dev anası çarın oğlunu misafir edip ona yardım etmek ister. Bülbülün yerini dev anasının oğullarına sorarlar fakat onlar da anneleri gibi bülbülün nerede olduğunu bilmezler ve 80 kardeşleri olan devlerin yaşadığı yere götürürler. 80 kardeşi devlerden küçüğü bülbülün nerede olduğunu bildiğini söyler. Bunun üzerine küçük dev ve oğlan yola çıkarlar. Küçük dev oğlana bülbüle ulaşması için yapması gerekenleri anlatır. Söylenenleri yerine getiren oğlan bülbüle ulaşır. Bülbülün sahibi olan kız bülbülsüz yaşayamayacağını söyleyerek oğlanla birlikte gider ve evlenirler. Oğlanın babası da iyileşir (s. 94-98). Masalda kadın dev tipi, yardımsever ve misafirperver özellikleri ile dikkat çekmektedir. İnsani değerlere sahip olan

bu karakter alışılmışın dışında olumlu niteliklere sahip bir dev tipi olarak sunulmuştur.

1.2. Boşnak Halk Masallarında Olumsuz Kadın Tipi

Olumlu tipler ana kahramanın yararına eylem sergileyip ihtiyaç olduğunda yanında bulunan tiplerdir (Usta, 2023, s. 184). Olumsuz tipler ise, olumlu tiplerin varlığını sağlamlaştırmaktadır. Kötülük yapan, kıskanan, entrika çeviren, şiddet uygulayan gibi çeşitli olumsuz eylemlerde bulunurlar. Boşnak halk masalları incelemesinde olumsuz kadın tipleri Üvey Anne Tipi, Kötü Kalpli Kayın Valide Tipi, Kötü Eş Tipi, Kurnaz Kadın Tipi, Yalancı Kadın Tipi, Cadı Kadın Tipi, Dev Kadın Tipi, Düşüncesiz Kadın Tipi olarak sınıflandırılmıştır.

1.2.1. Üvey Anne Tipi

Olumsuz kadın tipleri arasında yer alan üvey anne tipine masallarda sıklıkla rastlanmaktadır. Üvey anneler genellikle öz çocuğu olmayanlara kötü davranan, ölmesi için planlar kuran, aşağılayan tipler olarak karşımıza çıkmaktadır. Boşnak halk masallarında üvey anne tipinin genelinde anne vefat etmiştir. Masallarda üvey annede sevgi, şefkat, sabır gibi özellikler bulunmamaktadır. Öz annenin ölmesi durumunda yerine gelen konumundadır. Evlendiği adamın çocukları ile kan bağıının olmamasından dolayı çocukları sevmesi beklenmez. Çalışmaya dâhil ettiğimiz masallarda üvey anneler eşlerini etkileyen tiplerdir. Bu sayede bazen açık bazen de üstü kapalı yalan söyleyerek üvey çocuğunu evden uzaklaştırma çabası içerisindedir. İçinde taşıdığı, öfke, nefret, kıskançlık çocuğu ölüme sürükleyecek kadar derin ve güçlüdür. Bazı masallarda üvey annenin kendi çocuğunu kayırması ve üstün tutması sonucunda masalın sonunda öz evladının zarar görerek cezalandığı görülmektedir. Bu durum asıl olarak üvey annenin cezalandırıldığının göstergesidir.

Üvey anne için babanın güveni önemlidir. Güveni kazandıktan sonra içindeki kötü niyetle planlar kurmaya başlar. Üvey anneler genel olarak kocasını etkiler. Daha önce peri kadın tipi içerisinde de ele alınan *İki kardeş ve Peri* masalı buna örnek gösterebileceğimiz bir masaldır. *İki Kardeş ve Peri* adlı masalda, anneleri ölen çocukların babası bir süre sonra başkası ile evlenir. Üvey anne ilk zamanlar kocasına iyi görünmek için çocuklara iyi davranır. Kocasının güvenini kazandıktan sonra çocuklardan kurtulmak için planlar yapar. Çocukları kandırarak bahçedeki kuyuya indirip orada bırakır. Çocuklar çıkış yolu ararken kuyunun içindeki oyuktan bir odaya girdikten sonra peri tarafından kurtarılırlar. Durumu öğrenen baba peri tarafından köpeğe dönüştürülen kadını evden atar ve çocukları ile mutlu şekilde yaşar (s. 39-40).

İncelemeye aldığımız masallardaki tüm üvey anneler kötü niyetlidir. Masal anlatıcıları betimledikleri üvey anne tip ile masallarda yapılan yanlış evliliklerin

sonucunda çocukların gördükleri zararı topluma iletmeye çalışırlar. *İvica ve Marica* adlı masalda da bu durum gözlenmektedir. Annesi vefat eden iki kız kardeş babalarının yeniden evlenmesiyle üvey anneleriyle birlikte yaşamaya başlarlar. Üvey anne sürekli olarak bu iki kız kardeşe eziyet eder. Yaptığı eziyetlerle yetinmeyen üvey anne kızları öldürmeye karar verir. Üvey anne ormancıya para karşılığı kızları öldürmesini teklif eder. Ormancı bunu ilk başta kabul etse de kızları öldüremez. Kızları ormanda bırakır, üvey anneye ise kızları öldürdüğünü söyler. Ormanda yolu bulmaya çalışan kardeşler şekerden bir ev görürler ve içine girerler. Bu ev aslında kötü kalpli cadındır. Cadı çocuklara çok kötü davranır. Kardeşler cadıyı kazana atmayı başarır. Daha sonra oradan kurtularak evlerini bulurlar. Babalarına her şeyi anlattıktan sonra baba üvey anneyi evden kovar. *İvica ve Marica* kardeşler mutlu bir yaşam sürerler (s. 43-44).

Boşnak halk masallarında, üvey annenin öz kızı olduğu ve kendi kızını kayırma, üvey kızına ise öfke ve kin duyarak kötü davrandığı açıktır. *Üvey anne* adlı masalda da bu durum söz konusudur. Üvey anne öz kızı ve üvey kızı ile birlikte yaşar. Üvey anne üvey kızından nefret edip çok kötü davranır. Hatta üvey kızını öldürmeyi bile düşünür. Bunun üzerine bir plan kurar. Üvey kızını güvenilir olmayan bir değirmene gönderir. Bu değirmene girip sabaha kadar eve dönmemesini söyler. Bu sayede kızın korkudan öleceğini düşünür. Üvey kız korktuğu için yanına kedi ve köpek alır. Üvey kız kedi ve köpeğe yemeğinden verir. Yanlarına cin gelir fakat kedi köpek cine insan olmadığını söyler ve kız sapasağlam eve geri döner. Bu durum üç gün boyunca tekrarlanır. Son gün gelirken yanı başında bulduğu bir çuval altını da yanında getirir. Bunun üzerine üvey anne kendi öz kızını değirmene yollar. Ertesi gün öz kızı eve dönemez bunun üzerine üvey anne değirmene gider ve kızının öldüğünü görür. Yaptığı hatayı anlar (s. 45-46).

Mara adlı masalda yine üvey annenin kendi kızını üstün tutup, üvey kızına kötülükler yaparak yaşamını zorlaştırmaya çalışması görülmektedir. Kıskançlık duygusunun üvey anneyi kötülük yapmaya ittiği masalda Mara adlı genç kızın annesi ineğe dönüşür. Bunun üzerine babası başka bir kadınla evlenir ve bu kadının da bir kızı vardır. Kadının kendi kızı çirkindir ve Mara'nın çok güzel olması üvey anneyi sinirlendirir. Mara'ya çok kötü davranmaya başlar. Onu bir hizmetçi gibi kullanır, güzel kıyafetler giymesini engeller. Mara'ya zulmeden üvey anne bir oda dolusu yünü 40 gün içerisinde ipliğe dönüştürmesini söyler. Mara'da bu durumu ineğe dönüşen annesine anlatır ve annesi bir günde halleder. Daha sonra üvey kardeşin gözlemleri sonucunda üvey anne her şeyi öğrenir ve ineğin kesilmesi için eşini ikna eder. Günlerden bir gün üvey anne yine Mara'yı iş yapması için tembihler ve kendi kızı ile birlikte düğüne gider. Mara da kesinlen ineğin kemiklerinin yanına giderek olan biter her şeyi anlatır. Bunun üzerine ortaya bir sandık ve iki güvercin çıkar. Mara'da güzelce giyinip düğüne gider. Düğün sonrası Mara koşarken ayakkabısını salonda unuttur. Bu düğünde

Mara'ya âşık olan prens evleri gezerek ayakkabının sahibini arar. En sonunda Mara'yı bulan prens üvey anne ve kızını idam ettirir. Mara ve prens mutlu yaşarlar (s. 56-58).

Üvey Anne, başlıklı bir diğer masalda, bir kızın annesi vefat eder ve babası başka biri ile evlenir. Üvey annenin kendi öz kızı da vardır. Kendi öz kızına çok iyi davranırken üvey kızını hiç sevmez ve öldürmeyi planlar. Üvey kızını evinin ilerisindeki değirmene mısır öğütmeye yollar. Kız giderken yanına kedisini, köpeğini ve horozunu da alır. Yolculuk sırasında kendi yiyeceklerinden yanındaki hayvanlara da verir. Mısırın değirmende öğütülmesini beklerken kapı çalar. Dışarıdan gelen kadın sesi birinin olup olmadığını sorar. Kedi, köpek ve horozun yardımcıları ile dışarıdan gelen kadın, kızın başından pek çok altın döker ve kaybolur. Bu durum üzerine üvey anne bir gün sonra kendi kızını değirmene yollar. Kendi kızı da kedi köpek ve horozu yanına alır fakat yiyeceklerini paylaşmaz. Değirmene yeniden bir kadın gelir. Fakat hayvanlar bu kıza yardım etmez ve kadın kızı boğarak öldürür. Kız ertesi gün eve geri dönmeyince üvey anne değirmene gider ve kızının ölüsüyle karşılaşır. Yaptıklarından pişman olur (s. 109-110). Masalların sonlarında üvey anneler şefkatten ve iyi niyetten uzak oldukları için ve sürekli olarak kalplerindeki çirkinlikten dolayı cezalandırılırlar.

1.2.2. Kötü Kalpli Kayınvalide Tipi

Masallarda olumsuz eylemleriyle karşımıza çıkan kötü kalpli kayınvalide tipi de bulunmaktadır. Sosyal hayatta genel olarak gelin kayınvalide çekişmeleri görülmektedir. İncelediğimiz masallar içerisinde sosyal hayatın aksine damat ve kayınvalide arasında geçen olumsuz eylemler söz konusudur. Bir kayınvalidenin damadına olağanüstü güç sergileyip insandan hayvana çevirdiği görülmektedir. Kızını koruma içgüdüğü ile hareket eden kayınvalide yaptıklarından dolayı masalın sonunda kaybeden olur. *İgman Aliya* masalında kayınvalide ilk bakışta kızını koruyucu gibi gözükür fakat sahip olduğu gücü kötüye kullanması ve sınırlarını aşması masalın sonunda onun cezalandırılmasına sebebiyet verir. Bu durum toplumsal düzen içerisinde hem olumsuz bir tutum hem de tehdit edici bir davranış olarak değerlendirilebilir.

İgman Aliya, masalında İgman Aliya adında zengin orta yaşlı bir adam vardır. Aliya İstanbul'da çok güzel bir kızla evlenir. Bir süre çok mutlu yaşarlar. Ancak bir gün eve geldiğinde karısı Aliya'yı çok sinirlendirir. Eşine sinirlenen Aliya ona vurmak ister. Karısı Aliya'yı eğer ona vurursa annesi tarafından eşeğe çevrileceğini söyler. Daha da sinirlenen Aliya hem kayınvalidesine hem de eşine vurur. Kayınvalide odunla Aliya'ya dokununca eşeğe dönüşür. Aliya insana dönmek ister kaynanası bir kez daha dokunduğunda bu kez köpeğe dönüşür. Aliya memleketi olan Bosna'ya dönmeye karar verir fakat belki insana dönüştü-

rürler umudu ile yeniden eşinin yanına gider. Kayınvalide bir kez daha dokunur Aliya bu kez de güvercine dönüşür. Daha sonra Aliya kayınvalidesinin sopasını ele geçirip kendini insana, eşini ve annesini eşeğe çevirir. Aliya bu eşeklerle çift süremeye başlar. Eşeklerden biri ölür diğeri ise hastalanır (s. 59-61).

1.2.3. Kıskanç Kadın Tipi

Masallarda karşılaşılan karakterlerden biri de kıskanç özellikteki kişilerdir. Boşnak halk masallarında kıskanç tipin ortaya çıkmasında eylemi gerçekleştiren karakter üvey kardeştir. Kıskanç üvey kardeş annesi ile birlikte çeşitli kötülükler yapar. Masalın sonunda ise, kıskanç kız kardeş ve annesi yaptıklarının karşılığını bularak cezalandırılırlar. Daha önce üvey anne kadın tipi ve ideal anne kadın tipi içerisinde sınıflandırılan Mara adlı masal kıskanç kadın tipine ait özellikler de barındırması sebebi ile bu başlık altında da incelenmiştir.

Mara adlı masalda, üvey kız kardeş kıskanç bir karakterdir. Mara adlı karakterin öz annesinin ineğe dönüşmesinin ardından Mara'nın babası başka bir kadınla evlenir. Üvey annenin bir de kızı vardır. Üvey kız kardeş tıpkı annesi gibi kıskançtır. Üvey annenin Mara'ya kötü davranması, zulmetmesi söz konusudur. Sürekli olarak Mara'yı hizmetçi gibi kullanıp, ağır işler verir. Günün birinde üvey anne Mara'ya bir oda dolusu yün verir ve bunu 40 gün içerisinde iplik haline getirmesini söyler. İneğe dönüşen öz annesi Mara'nın yapması gereken işi bir günde yapar. Üvey anne bu duruma şaşırır ve daha fazla yün vererek yeniden ipliğe çevirmesini ister. Mara'nın üvey kardeşi annesinin görevlendirmesiyle gizlice Mara'yı izler ve annesine her şeyi anlatır. Bunun üzerine üvey anne eşini kandırarak ineği kestirir. Günlerden bir gün düğüne giden üvey anne ve kızı, Mara'yı temizlik yapması için evde bırakır. Mara'da ineğin kemiklerinin yanına giderek her şeyi anlatır. Daha sonra ortaya bir sandık ve iki güvercin çıkar. Mara'da giyinip düğüne gider. Düğün sonrası Mara koşarken ayakkabısını salonda unutur. Düğüne prens de gitmiştir ve Mara'ya âşık olmuştur. Prens evleri gezerek ayakkabının sahibini arar. En sonunda Mara'yı bulan prens üvey anne ve kızını idam ettirir (s. 56-58).

1.2.4. Kurnaz Kadın Tipi

Kişilerin akıllarını üstün görme ve bu özelliği sayesinde diğer insanları aldatma eylemi kurnazlıktır (Alsaç, 2017, s. 438). İncelediğimiz masalarda olumsuz kadın tipleri başlığı altında kurnaz kadın tiplerine de yer verilmiştir. Belli bir amaç için zekâ ve pratikliğini kullanıp istediğine ulaşan kadın karakterler mevcuttur. *Altın Kıpü* adlı masalda yapılan eylem sonucunda başkalarının mağdur oldukları görülmektedir. Kadın karakterin, inkâr stratejisi uygulayıp eşini de buna ikna ederek olayı yönlendirmesi etik olmayan bir durumdur. Masalın olay örgüsüne baktığımızda yoksul karı kocanın bir prensin çiftliğinde

çalıştığını görürüz. Adam, çiftlikte toprağı kazarken bir küp altın bulur. Karısı kimseye söylememesi için adamı uyarır. Fakat kadın kendisini tutamayarak bu durumu beraber çalıştığı bir arkadaşına anlatır. Prens bu durumdan haberdar olduğu gibi bu çiftten altınları ister. Bu karı koca ise böyle bir şey olmadığını söylerler. Birkaç gün sonra prens yeniden altınların nerede olduğunu sorar. Adam altınları bulduklarını itiraf eder. Bunun üzerine prens altınları ister. Fakat kadın altınları bulduktan sonra deli numarası yapar. Prens, kadına inanmaz ama kadının normal olmayan davranışları karşısında altınları alamayacağına kanaat getirir. Yardımcısından bu karı kocayı çiftlikten uzaklaştırmasını söyler. Çiftlikten atılan karı koca yaptıkları kurnazlığa gülererek, başka bir yerde zengin bir hayat sürmeye devam ederler (s. 35-36). Masalda yapılan davranış doğruluğun ve dürüstlüğün arka plana atıldığını işaret etmektedir. Kadın karakter, aklını ve zekâsını kullanarak başkalarının mağduriyetine sebep olacağını bilmesine rağmen ekonomik açıdan rahatlama isteğini ön planda tutmaktadır. Bu durum ekonomik çıkarların bazı durumlarda etik değerlerin önüne geçebileceğini göstermektedir.

1.2.5. Yalancı Kadın Tipi

Masallarda yalan genel olarak bir entrika unsurudur ve genel olarak yalanı söyleyen kadındır. Bu kadın karakterler, masal kahramanına zarar verirler (Yalçinkaya, 2019, s. 191).

Sabır Taşı masalında yalancı kadın tipine rastlanmıştır. Bu masalda çarın güzel bir kızı vardır. Okul çağına gelen kızın başına ilginç bir olay gelir. Kızın odasının duvarı kızı 9 yıl bir ölüyle yaşayacaksınız demektedir. Kız, bu durumu annesine ve babasına anlatmasının ardından ailece yaşadıkları yerden uzaklaşırlar. Orman içerisinde ilerlerken ahşap bir eve rastlarlar. Kız içeri girdiği anda evin duvarı açılıp kızı içine alır ve kapanır. Bu duvarın ardında bir ölü vardır. Kız burada 9 yıl yaşar. Bir gün duvar açılır kız dışarı çıkar. Esircilerin insan sattığını görür. Bundan dolayı çarın kızı kendine hizmetçi kız satın alır. Ölü, çarın kızı ve hizmetçi kız birlikte yaşarlar. Bir gün çarın kızı dışarı çıkar. Hizmetçi kız da ölünün parmağındaki yüzüğü fark eder. Bu yüzüğü ölünün parmağından çıkardığında ölü dirilir. Hizmetçi kız ölüye 9 yıl boyunca birlikte yaşadıkları yalanını söyler. Böylece ölü hizmetçi kızı kendine eş alır. Çarın kızı olanları şaşkınlıkla izler. Ölü, ticaret için bir ülkeye gider. Çarın kızı ölüden sabır taşı almasını ister. Adam döndüğünde sabır taşlarını çarın kızına verir ve kızın kendi başına gelenleri sabır taşına anlattığını duyar. Tüm gerçekleri öğrenir. Kendisine yalan atan kızı döverek evden atar (s.141-143).

Masalda genel olarak aldatma, kimlik hırsızlığı teması üzerinedir. Kişinin yalan atarak başka bir kişinin kimliğini çalması ve bunu kendi çıkarları doğrultusunda kullanması etik dışı bir davranıştır. Toplumsal normlara aykırı

bir durumdur. Masalın sonunda gerçeğin ortaya çıkması ve yalancı tipin cezalandırılması ise adil bir sonudur.

1.2.6. Cadı Kadın Tipi

Masallarda yer alan kadın karakterlerin başkahramana zarar verdiği tipler de görülmektedir. Olumsuz davranış sergileyen karakterlerin kadınlarla özleştirilmesi yaygın bir durumdur. Bu bağlamda cadı tipine masallarda sıklıkla rastlanmaktadır. Cadılar yaptıkları kötülüklerle masal kahramanlarını korkutan, fiziksel şiddet uygulayan ve öldüren olumsuz tiplerdir. Mitolojik bir tip olan cadılar, en popüler olumsuz tiplerdir (Ekici, 2022, s. 596).

İvica ve Marica masalında, üvey anneleri tarafından aşağılanan hor görülen iki kardeşten bahsedilir. Üvey anne iki kardeşi öldürtmek için ormancı ile anlaşır. Ormancı çocukları öldürdüğünü söyler fakat bu eylemi gerçekleştirmez. Onları ormanın içersinde bırakır. *İvica* ve *Marica* kardeşler ormanda gezerken şekerden yapılmış ev bulurlar. Bu ev kötü kalpli olan bir cadının evidir. Cadı çocukları öldürmekle korkutur. *İvica*'yı kafese kilitler. *Marica*'yı ise ev işlerinde kullanır. Kötü kalpli cadı çocuklara çok kötü davranıp, onları döver. *İvica*'yı yemeyi aklına koyan cadı ormandan odun toplamaya gider. *Marica* cadının amacını anlar *İvica*'yı kafesten çıkartır. Cadı eve döndükten sonra *İvica*'nın kafesten kurtulduğunu görür. Bunun üzerine *Marica*'yı döveceği sırada iki kardeş cadıyı kazanın içine atar. Cadı feryat fıgan içinde ölür. İki kardeş evden çıkıp kendi evlerine gider. Babaları üvey anneleri kovar ve sonrasında mutlu bir yaşam sürerler (s. 43-44).

Bu masalda ev çekici ve sevimli görünürken, evin içindeki cadının niyeti ise yok edici olmasıdır. Bu durumda evin, tuzağa düşürme amacı ile tasarlandığı düşünülebilir. Tehlikenin aldatıcı olması masalda hissettirilmektedir.

İncelenen masalarda cadı kadının türlü entrikalar çevirerek sadece tek bir masal kahramanına değil aile yapısına zarar verip çok yönlü kötülük gerçekleştirdiği de olmuştur. *Üvey Anne* adlı masalda bu durum karşımıza çıkar. Daha önce iyi kalpli kadın tipi başlığı altında incelediğimiz bu masal, cadı tipine ait özelliklere sahip olması nedeniyle bu başlık altında da değerlendirilmiştir.

Üvey Anne adlı masalda, eski zamanlarda Ömer adında bir adam ve eşi ve oldukça iyi niyetli saf kalpli *Fatima* adında bir kızları vardır. Adamın kızının ders aldığı bir kadın vardır. Bu kadın aslında kötü niyetli bir cadıdır. Cadı, saf kalpli kızı kandırarak annesini öldürtür. Annesi vefat ettikten sonra Ömer kötü kalpli cadı ile evlenir. Bir süre sonra cadı kadın kocasını da kandırıp kızı *Fatima*'yı öldürmesi konusundan adamı ikna eder. Ömer kızını alıp ormana gider. Kızını ormanda bırakıp yanından uzaklaşır. *Fatima*, babasının onu bırakmasının ardından ormandan eve doğru yol alırken bir ev bulur ve bu eve sığınır. *Fatima*'nın ölmediğini duyan kötü kalpli cadı üvey anne, yeniden üvey kızını öldürtmen

için planlar yapar. Fakat her seferinde Fatima'yı öldürtemediğini öğrenir. Cadı üvey anne üvey kızını kendi öldürmeye karar verir. Evlenen Fatima'nın evini bulur. İçeri girdikten sonra bir yolunu bulup üvey kızının kafasına iğne batırır. Fatima bir anda kuş olup uçar. Cadı kadın Fatima'nın elbiselerini giyer ve onun kılığına bürünür. Kuş olan Fatima ise her gün ağaca konar, hizmetçi kadına eşini ve çocuğunu sorar. Hizmetçi kadın kuşu alır ve evin beyine teslim eder. Cadı kadın bu kuşun Fatima olduğunu bilir bundan dolayı hastalandığını söyleyerek kuşun etinin tek ilaç olduğunu söyler. Adam kuşu keseceği esnada eline iğne batar. İğneyi çıkardığı gibi kuş Fatima eski haline döner. Bunun üzerine Fatima'nın eşi cadı kadını öldürür (s. 122-127).

1.2.7. Dev Tipi

Olağanüstü özelliklere sahip olarak gösterilen devlerin masallarda olumsuz özellikler taşıdığı da görülmektedir. İyi huylu olmayıp kötülük düşünen devler masalın sonunda kaybeden tarafta olmuşlardır. Boşnak halk masallarında *Dev Anası* adlı masal kötü huylu devlerin yer aldığı bir masaldır.

Dev Anası adlı masalda, annesi ve babası vefat eden bir oğlan vardır. Bir gün gezmekten yorulduğunda armut ağacı görür. Oğlan armutlardan koparacağı esnada dev anası yaşlı kadın da çocuktan bir armut ister. Oğlan armut uzattığı esnada dev anası kadın oğlanı yakalayıp çuvalın içine atar ve yaşadığı yere götürür. Bir süre yürüdükten sonra yorulduğundan dolayı çuvalı bir kenara bırakır. Bunu fırsat bilen oğlan çuvaldan çıkar ve çuvalın içini taş doldurur. Mağarada kızı ile birlikte yaşayan dev anası mağaraya gidip çuvalı açtığında taşları görür ve bu duruma çok öfkelenir. Oğlanı nerede bulacağını bilen kadın yeniden armut ağacının olduğu yere gider. Oğlandan yeniden armut ister ve yine onu yakalayıp çuvala atar. Çuvalı sırtına atıp hemen mağaraya gider. Kızına oğlanı pişirmeye başlamasını söyler ve dişlerini bilemeye gider. Dev anasının kızı, oğlana kazana girmesini söyler fakat oğlan kızıdan kazana nasıl girmesi gerektiğini göstermesini ister. Oğlan, kazanın kenarına çıkan kızı kazanın içine atar ve kazanın altının yakar. Dişlerini bileyip gelen dev anası kendi kızını yer. Mağaranın üstünde saklanan oğlanı gördüğünde ise kendi kızını yediğini anlar. Dev anası oğlan aşağı inemeyince başka bir yol denemeye karar verir. Oğlana kendisinin yanına gitmek istediğini söyler. Oğlan yanında bulunan ipi uzatır dev anasını yukarı çekerken yarı yolda ipi bırakır. Yere düşen dev anasının kolu kırılır. Oğlan ipin elinden kaydığını ve evde bulunan tabakları üst üste koyarak yukarı çıkmasını söyler. Dev anası tabakları düzgün koyamadığından dolayı düşer ve birkaç yerini daha kırar. Üçüncü kez ise çevrede bulunan kütükleri üst üste koyarak yukarı çıkmaya çalışır fakat bu kez düşen kadın ölür. Oğlanda dev anasına ait olan her şeyi ve altınları bulur ve mutlu şekilde yaşar (s. 111-113).

Bu masalda dev anasının öne çıkan özelliği merhametsiz ve düşüncesiz olmasıyla birlikte fiziksel özelliğini de kullanarak tehdit unsuru olmasıdır. Dev anasının kendi kızını yemesi, kendi kötülüğünde kendini yok etmesi masalın adalet duygusunu yansıtmaktadır.

1.2.8. Düşüncesiz Kadın Tipi

Kişilerin sonunu düşünmeden, zamansızca hata yapmaları sonucu ortaya çıkan durumlar zarar görmelerine sebebiyet vermektedir. Masallardaki karakterlerin kendilerini düşünerek gerçekleştirdikleri eylemler düşüncesiz kadın tipi olarak adlandırılmıştır.

Kraliçenin Sonu, masalında kraliçe Sara adlı bir prenses vardır. Ülkeyi gezen kraliçe, güzel bir nehir görüp kıyısına saray yaptırmaya karar verir. Bu nehir perilere aittir ve kraliçe perilerden izin almadan nehirdeki taşları toplatarak saray yaptırır ve bu sarayla nehir arasına toplattığı taşlardan köprü yaptırır. Köprü yapımı bittikten bir gün sonra köprü yıkılır taş yığını kalır. Sonra yeniden inşa ettirir fakat yine aynı olay yaşanır. Üçüncü kez yeniden yapılan köprüye bakmak için koştuğu esnada hem köprü hem de saray yıkılmaya başlar. Kraliçe de yıkılan sarayın altında kalarak ölür (s.89).

Sonuç

Dünyanın hemen her yerinde anlatılan masallar iyi ya da kötü, olumlu ya da olumsuz olarak nitelendirilebilecek pek çok karaktere yer vermektedir. Boşnak masalları özelinde de bu durum aynıdır. Geniş bir tema yelpazesi sunan masallar aynı zamanda zengin bir şahıs kadrosuna da sahiptirler. Bu karakterler fakir delikanlıdan bir krala, genç prensten bir çobana kadar uzanmaktadır. Buna karşın Boşnak masalları içerisinde kadın karakterler de en az erkekler kadar kendilerine yer bulmuşlardır.

Sosyal hayatın içinde saklanan kıskançlık, iyilik, hırs, mutluluk, kurnazlık, cesaret vb. gibi yoğun duyguların, masallarda karakterin oluşumuna ve olay örgüsüne yön verdiği görülmüştür. Bu durum ile kadın tipleri ayrıntılı şekilde tespit edilmiştir. Olumlu özelliklere sahip olan kadın tipleri (ideal anne, peri, akıllı kadın, cesaretli kadın vb.) genellikle sabır, fedakarlık, merhamet, sağduyu ve ahlaki duruşuyla dikkat çeken karakter profiline sahiptirler. Olumsuz niteliklerle betimlenen kadın tipleri ise, (cadı, dev, üvey anne vb.) acımasızlık, merhametsizlik, kurnazlık, empatiden yoksun olma gibi özellikleri ile ön plana çıkmaktadırlar. Masallardaki kadın tipleri; toplumun değer yargılarının yansıtıcısıdır. Üvey anne, cadı gibi kötü karakterlerin masal sonlarında cezalandırılması bunun örneğidir. Aynı şekilde iyi kalpli bir kadının masal sonunda ödüllendirilmesi toplumun kadına verdiği değerin yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Dev kadın tipinin hem olumlu hem de olumsuz

sınıflandırma da yer alması dikkat çekicidir. Olumlu özelliklere sahip olan dev kadın tipi yardımsever davranışlar sergilerken olumsuz özelliklere sahip olan dev tipi zalimdir. Bu durum, masallardaki kadın karakterlerin masalın içeriğine göre farklı şekillerde temsil edildiğini gösterir. Boşnak masallarında ideal anne ve üvey anne arasındaki fark da oldukça belirgindir. İdeal anne çocuğunu koruyan, fedakârlık yapan bir tip olarak tanımlanırken; üvey anne ise kıskanç, kötü kalpli ve zalim özellikleri ile tasvir edilir. İki tip arasındaki bu zıtlık, toplumun anneliğe yüklediği değeri ve beklentiyi göstermektedir.

Masallarda kadın tiplerinin incelenmesi kültürel yapının daha iyi anlaşılmasına olanak sunmaktadır.

Boşnak halk edebiyatının içerisinde yer alan masallar muhteva olarak zenginlik ve çeşitlilik açısından önemli bir yere sahiptir. Boşnak kültürel kimliğinin yaşatılması, halkın değer ve inançlarını, yaşam biçiminin yansıtılarak gelecek kuşaklara aktarılması adına masallar değer gören bir edebî türdür.

Kaynakça

- Aksoy, Ö. (2022). Kaf Dağı'ndan İğman'a, Ali Cengiz'den Kamber'e; Boşnak Masalları, *Doğu'dan Batı'ya Masalın Serüveni Dünya Masalları 1-2* içinde (s. 361-417). Nobel Yayınları.
- Alsaç, F. (2017). *Anadolu Masallarında Yapı, İzlek ve Masal Kahramanlarının Tip Tahlili* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Arıcı, A. F. (2004). Tür Özellikleri ve Tarihlerine Göre Türk Ve Dünya Masalları. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 11(26), 159-169.
- Ateş, Ş. (1996). Hesse'nin Masalları: Motifler Otobiyografik Unsurlar. *Bilig*, (1), 244-249.
- Boratav, P. N. (2007). *Zaman Zaman İçinde*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Ekici, M. F. (2022). Çemişgezek Masallarında Olumsuz Tipler. *Folklor Akademi Dergisi*, 5(3), 591-602.
- Karakuş, N., Deniz, B. (2019). Türk Alman Masallarında Yer Alan İletilerin Kişisel Gelişime Katkı Sağlayıcılık Yönünden Karşılaştırılması. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(3), 1666-1686.
- Odaman, E. (2020). *Anadolu Masalları ile Hint Masallarında Karşılaştırmalı Kadın Tipleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Özdemir, S. D. (2022). *Türk Halk Anlatılarında Devler*. Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüşhane ve Bayburt Masallar*. Ankara: Akçağ.

- Sakaoğlu S., Şimşek, E. (2023). Türkiye Sahası Masalları. Fatma Ahsen Turan, Mehmet Naci Önal (Ed.ler), *Türk Dünyası Masal Araştırmaları* içinde (s. 7-54), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Sümbüllü, Y. Z., Ayazma, C. (2010). *Boşnak Halk Masalları*. Erzurum: Fenomen.
- Uraz, M. (1994). *Türk Mitolojisi*. İstanbul: Düşünen Adam.
- Usta, M. (2023). *Destanlardaki Tiplerin Tespiti ve Tahlili*. Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Yalçinkaya, F. (2019). Uygur Sihir Masallarında “Kadın” Tipi Üzerine Bir İnceleme. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 19(1), 181-193.
- Yeniasır, M., Gökbulut, B., Tekman Kaya, T. (2021). Anadolu ve Kıbrıs Türk Halk Masallarında Yer Alan Kültürel Unsurlar Üzerine Bir Karşılaştırma. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (52), 81-113.
- Yılmaz, B. (2022). Türk Halk Anlatılarında Devler ve Devlerin Mitolojik Ana ile İlişkileri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (60), 163-171.

Etik Beyan ve Açıklamalar:

1. Bu makalenin yazar(lar)ı, etik kurul iznine gerek olmadığını beyan etmektedir.
 2. Bu makalenin yazar(lar)ı, araştırma ve yayının etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.
 3. Bu makalenin yazar(lar)ı, kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf gibi bütün belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.
 4. Bu makalenin benzerlik raporu bulunmaktadır.
-

Extended Summary

Fairy tales play an important role in transmitting the oral culture of a society from generation to generation. The characters in fairy tales have many characteristics that can be characterized as positive or negative. Bosniak fairy tales stand out with their variety of types and motifs as well as their thematic richness. Tales involving extraordinary events are common in Bosniak folk literature. In these tales, there are fantastic elements such as the hero having an extraordinary object or overcoming obstacles with the support of a fairy, while the cruel and cruel stepmother turns into an object as punishment. As a result of the witch's evil deeds, it is often seen in fairy tales that she loses her life with wailing and wailing. In Bosniak fairy tales, expressions such as “in ancient times”, “many years ago” or “in ancient times” are generally used as initial formals. In the transition sections, stereotypes such as “the days chased the days and the time was fulfilled”, “the days went on and on” and “the months chased the months and the years chased the years” are used. In the last part of the tales, ending formals such as “they lived a happy life”, “everyone was happy”, “they reached happiness” and “they continue to live happily” are encountered. Bosniak folk tales are very rich in terms of characters and themes. In addition to male characters ranging from the poor young man to the king, from the young prince to the shepherd, female figures play as active roles as male characters in these tales. The types of women represented in fairy tales can be considered as an important reflection of social value judgments, emotional world and behaviour patterns. In this study, female character types in Bosniak folk tales were identified and evaluated. Within the scope of the examination, the book in Yusuf Ziya Sümbüllü and Ceylan Ayazma's

Boşnak Halk Masalları (Bosniak Folk Tales) are taken as basis. The female characters in the tales were analyzed by classifying them as positive and negative types in line with the actions they performed and their functions in the plot. The fairy tales included in the study have a very rich structure in terms of female typology. In the analysed texts, it is also seen that more than one type of woman is included in the same tale. Positive female types in fairy tales are categorized under six headings. Ideal Mother Type, Kind-hearted Woman Type, Smart Woman Type, Fairy Girl Woman Type, Brave Woman Type, Giant Woman Type. These female types generally stand out with their characteristics such as patience, sacrifice, compassion, common sense, courage. These characters, who contribute positively to the progress of the tales, often have a direct impact on the protagonist's success and are rewarded at the end of the narrative. The "ideal mother type" reflects society's ideal of motherhood by protecting, supporting, guiding, loving and self-sacrificing her children. The "smart woman" and "brave woman" types, on the other hand, often draw attention as figures who solve a difficult situation or fight against danger with their intelligence. The "fairy girl" type is a character who stands out with her supernatural qualities, helps the fairy tale heroine overcome the obstacles she faces and positively affects the course of the story. The well-meaning giant woman adds a positive dimension to the narrative with her attitudes that support the fairy tale hero. Negative female types are categorized as Stepmother Type, Evil Mother-in-law Type, Evil Wife Type, Cunning Woman Type, Liar Woman Type, Witch Woman Type, Giant Woman Type, Thoughtless Woman Type. These characters stand out in the tales with their cruel, jealous, spiteful, selfish, merciless and deceptive attitudes. The "witch woman" and "stepmother" types are presented as symbols of evil and are punished at the end of the narrative, giving a moral message. Especially the maliciousness of the "stepmother" figure stands in contrast to the ideal mother in fairy tales. This contrast reflects the values that society places on the concept of motherhood. The "cunning woman" and the "lying woman" are also people who negatively affect the course of the tale with their intrigues and dishonesty. Another interesting situation is that the "giant woman" type shows both positive and negative characteristics. While she appears as a helpful character in some tales, she is harmful in others. This shows that female characters in fairy tales are represented in different ways according to the content of the tale. As a result, female figures in Bosniak folk tales can be clearly classified into positive and negative types. The way these characters are represented is not only limited to individual characteristics but also reveals society's value judgments, beliefs and the roles it assigns to women. The fact that positive female characters are rewarded and negative ones are punished shows that social values are intended to be conveyed through fairy tales. Female characters stand out as important actors who determine the course of the narrative. The analysis of fairy tales through female character types contributes to a better understanding of the cultural values of the relevant society. The fairy tales in Bosniak folk literature have a rich and diverse structure in terms of content. In keeping the Bosniak cultural identity alive; fairy tales stand out as an important and valuable literary genre in reflecting the values, beliefs and lifestyle of the people and transferring them to the next generations.